

GYURKÓ LÁSZLÓ

FEJEZETEK LENINRŐL

DOKUMENTUM-ORATÓRIUM

(A színpad sötét, csak egyetlen reflektor világítja meg a mottót mondó színészt.)

„Nagy a kérésem hozzátok: ne hagyjátok, hogy az Iljics halála miatt érzett fájdalmatok személyének külsődleges tiszteletében nyilvánuljon meg. Ne állítsatok neki emlékműveket, ne nevezetek el róla palotákat, ne rendezetek nagyszabású ünnepségeket emléke tiszteletére. Mindennek ő életében oly kis jelentőséget tulajdonított; annyira terhes volt számára mindez. Gondoljatok arra, milyen szegény még az országunk, s mennyi még a tennivaló. Ha tisztelni akarjátok Vlagyimir Iljics nevét, építsetek bölcsődéket, óvodákat, lakóházakat, iskolákat, könyvtárakat, gyógyszerárakat, kórházakat, gyermekotthonokat. És mindenekelőtt életetekkel kövessétek Iljics elveit.“

NAGYEZSDA KRUPSZKAJA

(A színpad teljesen elsötétedik. Egy színész bemondja a fejezet címét.)

Bortnyik Sándor: Lenin

VÁLSÁG

(A színpad kivilágosodik. A színpad egyik oldalán Lenin kinagyított fényképe. Lenin, illetve Drabkina szövegét legalább 2–2 szereplőre bontanám.)

LENIN zárszava az Oroszországi Kommunista Párt X. kongresszusán, 1921. március 9-én: „Előadói beszédemben mindent a kronstadti eseményekből adódó tanulságokra vonatkoztattam. Mindent, elejétől végig.“

JELIZAVETA DRABKINA emlékezése: „Ugyan melyik nappal kellene kezdenem? Kezdjük talán 1921. március 3-ával. Kenyeret nem osztottak, így hát üres, forralt vizet ittunk, és mentünk a szemináriumra, ahol épp a párizsi kommunőről hallgattunk előadást. Óra közben kivágódott a terem ajtaja, egyik diáktársunk rontott be, újságot lobogtatva: — Elvtársak! A kormány felhívása! Kronstadtnban lázadás tört ki!

A szemináriumnak természetesen vége lett. Kézről kézre járt egy kitépelt füzetlap, amelyre fölirták azoknak a nevét, akik önként jelentkeznek a Kronstadt ellen induló csoportba. Engem, mivel

lány voltam, és 19 éves, a szanitécekhöz osztottak be.

Amikor megkaptuk a parancsot, a sóvány szerelékstarisznyát hátunkra vetve, végiggyalogoltuk a barnás hókásában egész Moszkvát, igyekezettel próbáltunk lépést tartani és egyáltalán úgy viselkedni, mintha nekünk az egész semmiség lenne. Pedig mardosta valami a lelkünket nagyon. Egyszerű lenne a dolog, ha azon a helyen, ahova most megyünk, száz vagy ezer, de akár tízezer Kozlovskij-generális lázadt volna föl. Hanem más volt itt a baj: mi most Kronstadt alá igyekeztünk. Kronstadt ellen, amely a forradalom büszkesége volt, Kronstadt, a forradalom dicsősége. És a zendülésben nemcsak generálisok vettek részt meg cári tisztek, hanem kronstadti matrózok is — matrózok, matrózok, matrózok, tengerek albatroszai...“

LENIN „Még nem kaptam meg a legújabb híreket Kronstadtból, de nem kétkedem abban, hogy a felkelést a legközelebbi napokban, sőt talán a legközelebbi órákban leverjük. De alaposan mérlegelnünk kell ennek az eseménynek politikai és gazdasági tanulságait. Oroszország úgy került ki a háborúból, hogy állapota leginkább a félholtra vert ember állapotához hasonlít: hét évig püfölték, s most adja isten, hogy legalább mankóval tudjon járni! Ilyen helyzetben vagyunk! Aki azt hiszi, hogy mankó nélkül kikászálódhatunk belőle, annak fogalma sincs semmiről!

A mi elmaradott országunkban, hét évi háború után a munkások körében, akik hallatlan áldozatokat hoztak, és a paraszttömegek között egyenesen a kimerültség állapotát tapasztalható. Ez a kimerültség, ez az állapot a teljes munkaképtelenséggel határos.

Az ország több éven át kizárólag katonai feladatokra fordította minden erejét, minden eszközzel támogatta e feladatok megvalósítását, és nem sajnálta erre a célra fölhasználni utolsó erőforrásait, szűkös készleteit és tartalékait — s csak a háború befejezése után láttuk, mekkora a pusztulás és a nyomor, amely arra kárhoztat bennünket, hogy hosszú ideig pusztán sebeink gyógyításával foglalkozunk.“

DRABKINA „Petrográdon már a pályaúdváron fogadta szerelvényünket Mihail Ivanovics Kalinyin meg Lasevics, Petrográd védelmi törzskarának tagja. Az egyik váróteremben tartottunk gyűlést. Itt tudtuk meg az első részleteket arról, mi történt Kronstadtnban.

Kalinyin szólt hozzánk először. Látszott rajta, hogy nagyon kimerült. Ráadásul

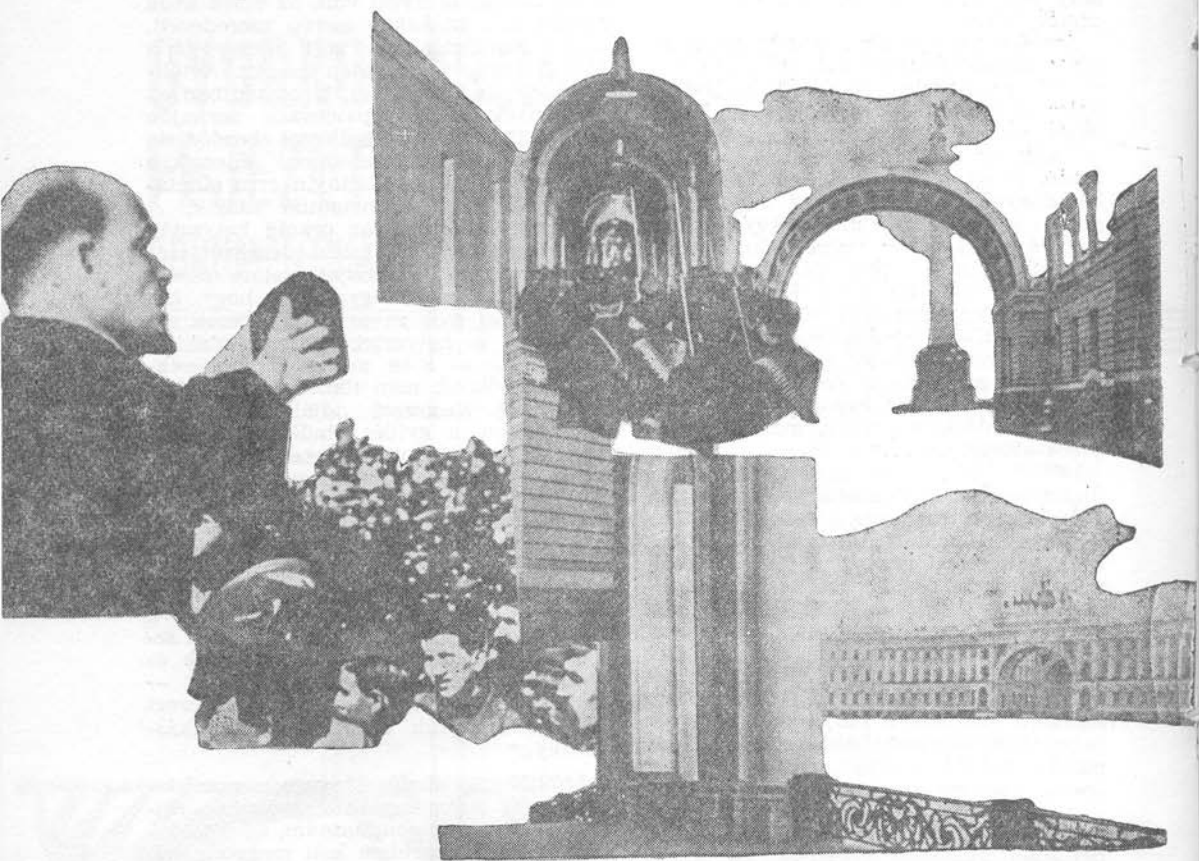
a szemüvege is törött volt, az egyik üveg helyén kis, szilánkos cserép meredezett, szára kenderfonállal volt megerősítve. Mihail Ivanovics röviden beszélt. A többi Lasevics mondta el. Kronstadtnban az események a Petropavlovszk sorhajón rendezett kétnapos gyűléssel kezdődtek, amely a szovjethatalommal ellenséges határozatot hozott. Kalinyin erre elhatározta: azonnal Kronstadtba utazik. A gyűlésen ismertette az ország helyzetét, majd azokról az új intézkedésekről szólt, amelyeket a szovjethatalom tervez a közeljövőben. Magyarázta, hogy háborgásokkal meg zavargásokkal csak súlyosbítják a helyzetet. Valaki odakiáltotta neki: — Elég már a dajkamesékből! Éhezőlknek nem tömőd be a száját mesékkel! Kenyeret adjál! — Aztán Petricsenko, a gyűlés elnöke, beterjesztette a határozatot: Követeljük a szovjetek újraválasztását titkos szavazással! Követeljük a szólásszabadságot! Követeljük a szabad kereskedelmet! Le a politikai bizottságokkal! Le a kommunista harci osztagokkal!

A határozatot közfelkiáltással fogadták el. Kalinyin még egyszer szót kért, és kijelentette, a kronstadtiak ma temetik dicső múltjukat — Saját fiaik és leányaik átkozzák majd el önököt — mondotta. — Megátkozzák azt a percet is, amikor apáik elárulták a munkásosztályt.“

LENIN „A kérdés lényege a munkásosztály és a parasztság viszonyában rejlik. Újból, vagy mondhatnám, körültekintőbben és helyesebben kell megvizsgálni, és bizonyos értelemben felül kell vizsgálni ennek a két fő osztálynak a viszonyát, amelyeknek harca vagy megegyezése egész forradalmunk sorsát meghatározza.

Oroszországban az ipari munkások kisebbségben és a kisföldművelők óriási többségben vannak. Ilyen országban csak két feltétellel lehet a szocialista forradalomnak végeleges sikere. Az első feltétel az, hogy egy vagy több előrehaladott ország szocialista forradalma idejében támogassa. A másik feltétel — a diktatúrát gyakorló vagy az államhatalmat kezében tartó proletariátusnak és a paraszti lakosság többségének a megegyezése. Öszintének kell lennünk. Osztályokat nem lehet félrevezetni. Kertelés nélkül kell felvetnünk: ennek a két osztálynak az érdekei különbözőek, a kisföldműves nem azt akarja, amit a munkás.

Tudjuk, hogy csakis a parasztsággal való megegyezés mentheti meg a szocialista forradalmat Oroszországban, amíg a forradalom más országokban be nem

Arkossy István fotomontázsai

következett. Mondjuk meg kerekén, hogy a parasztság elégedetlen a kölcsönös viszonyoknak azzal a formájával, amely kialakult, hogy nem akarja a viszonyoknak ezt a formáját, és hogy tovább így nem fog élni. Ez vitathatatlan. Ez az akarata határozottan kifejezésre jutott. Ez a dolgozó lakosság óriási tömegeinek akarata. Ezzel számolnunk kell, és eléggé józan politikusok vagyunk ahhoz, hogy nyíltan kimondjuk: vizsgáljuk hát felül parasztpolitikánkat. Ahogyan eddig volt, azt a helyzetet nem tarthatjuk fenn tovább.”

DRABKINA „Március 4-én a petrográdi szovjet levéllel fordult »a megtévesztett kronstadtiakhoz«. Másnap már

ultimátumot intéztek a lázadó Kronstadthoz: huszonnégy óra áll rendelkezésükre, hogy a fegyvert lerakják, és kiadják a lázadás kezdeményezőit. Egyidejűleg közölték azt is, hogy a már kiadott parancs szerint minden előkészületet megtesznek a lázadás fegyveres szétzúzására.

A parancs végrehajtásával Mihail Nyikolajevics Tuhacsevszkijt, a Hetedik Hadsereg parancsnokát bízták meg.

Az ultimátum hatástalan maradt. Utolsó próbaként, újabb huszonnégy órára meghosszabbították az ultimátumot.”

LENIN „Nem riadunk vissza annak nyílt beismerésétől, hogy igen nehéz feladat hárul ránk, az a feladat, hogy

a proletariátus és a túlsúlyban lévő parasztság között normális viszonyt hozunk létre. A normális kapcsolatok olyanok és csakis olyanok, hogy a proletariátus kezében tartja a nagyipart és termékeit, és a parasztságot teljesen kielégíti. Ez és csakis ez fogja megteremteni a normális szocialista társadalom alapját.

Mi ezt most nem tudjuk megtenni, annyira meggyötört bennünket a pusztulás, a nélkülözés, a nyomor és a kétségbeesés. Nem fogjuk leplezni, hogy a parasztságnak igen nyomós oka van az elégedetlenségre. Mindent megteszünk, ami erőnkől telik, hogy véget vessünk ennek az állapotnak, hogy nagyobb mértékben számoljunk majd a kisközművelő életfeltételeivel. Nem félünk attól, hogy ez az intézkedés a kommunizmus-szal szemben ellenséges tendenciákat fog létrehozni, holott kétségtelenül így lesz.

DRABKINA „Tuhacsevszkij tartott eligazítást. Kronstadt — elsőrendű tengeri erőd, amely a tenger felől védi Petrográdot. A Kotlin-szigeten épült kronstadti várhoz tartoznak a főerődítményeken kívül a Finn-öböl hajózható övezeteiben szétszórtan elhelyezkedő kis — néhány esetben mesterséges — szigetek és rajtkis betonerődök.

A zendülés kirobbanásakor Kronstadtban több mint száznegyven működő ágyú volt, köztük több mint nyolcvan nehézlőveg. Ezenkívül az erőd falainál horgonyzott a két lázadó hajó: a *Petropavlovszk* és a *Szevasztopol*. De volt a várerőd körül még egész sor kisebb hadihajó is. Noha mindegyikük jégbe fagyva állott, erős tüzéréjük aktívan vehet részt a harcban.

Számításba kell venni azt is, hogy ez a gigantikus erődöt mindenfelől teljesen áttekinthető, zárótűz alá fogható, teljesen nyílt jégmező veszi körül. Ezen a jégmezőn kell a mi támadó csapatainknak áthaladniuk jó tíz kilométer hosszan, ahol nincs egyetlen fedezék sem.

Tuhacsevszkij elmondotta, olyan feladattal kell megbirkóznunk, amelyre még nem volt példa a háborúk történelmében: tengeri erődöt kell elfoglalni jégről, gyalogsággal. Nagyon sürget bennünket az idő. Az éjszaka foglyul ejtett kronstadtiaktól megtudtuk: a lázadók vezetői arra számítanak, hogy amíg mi előkészítjük a rohamot, felszakad a jég, és nem tudunk támadni.

LENIN „Olyan szorult helyzetben voltunk, hogy nem volt más választásunk. A tönkretett ország nem tehetett egyebet, mint hogy elvette a parasztságtól az élelmiszerfölöslegeket, minden ellenszolgáltatás nélkül is. Erre feltétlenül szük-

ség volt, hogy megmentsük az országot, a hadsereget és a munkás-paraszt hatalmat. Sok mindent hibásan csináltunk, és óriási bünt követnénk el, ha nem látnók és nem értenők meg, hogy nem tartottunk mértéket, hogy nem tudtuk, hogyan tartsunk mértéket. Természetesen volt egy kényszerítő körülmény is: eddig olyan ádáz, hallatlanul súlyos háború viszonyai között éltünk, hogy gazdasági téren is csak katonai módszerekkel dolgozhattunk. Most viszont a munkások és a parasztok elnyomorodásának, elszegényedésének, kifáradásának és kimerültségének olyan állapotában vagyunk, hogy időlegesen mindent alá kell rendelni annak a fő elgondolásnak, hogy a termény mennyiséget, ha török, ha szakad, növelnünk kell.

DRABKINA „A Tizedik Pártkongresszus küldöttei népes, nagy rajként zajongva meneteltek végig az oranienbaumi utcákon. Gyalog mentek az úttest közepén, párhuzamosan a végtelen sorban ballagó, alacsony parasztszánokkal. Voltak, akik katonaköpenyben jöttek, voltak fekete télikabátosok. Egyeseknek komisz kenyértárisznya lüszta a vállát, mások aktatáskát szorongattak a hónuk alatt, de persze nem iratokat hoztak ezekben sem, hanem váltás fehérműt meg egy-egy pakli mahorkát. A menetelők között ott voltak az Oroszországi Központi Végrehajtó Bizottság tagjai, a kormányzó-sági pártbizottságok tagjai, a hadosztályok katonai komisszárjai, brigádparancsnokok, hadseregbeli politikai osztályvezetők, lapszerkesztők.

Még útközben határozatot fogadtak el, hogy Kronstadt alatt egyszerű harcosként indulnak majd rohamra.

LENIN „Ha a kommunisták közül bárki is arról álmodozott, hogy három év alatt át lehet alakítani a kisüzemű mezőgazdaság gazdasági alapjait, gazdasági gyökereit, az természetesen fantasztá volt. És mi tagadás, elég szép számban akadtak közöttük ilyen fantaszták. S itt nincs is semmi hiba. Hogyan is lehetett volna ilyen országban fantaszták nélkül megkezdeni a szocialista forradalmat? De tudomásul kell venni, hogy a kisközművelő átalakítása, egész lelkiállapotának és szokásainak átférfalása olyan feladat, amelynek megoldásához nemzedékek kel-
lenek.

DRABKINA „Éjjel két óra lehetett, amikor csapatunk az öböl jégmezője mögött elfoglalta a számára kijelölt kiindulási partszakaszt. Nyugat felől erős szél fújt. Sűrű, tejfehér köd ereszkedett a tájra, s mikor a kronstadtiak fényző-

rói bele-belevágtak, kékesszűrőkén gomolygott.

A menetoszlopok előtt a parancsnokság rendelkezésére létrehozott különleges rohamosztatok haladtak. Ezek feladata volt elhárítani az akadályokat a rohamozó hadseregcsoport útjából — a lövedékek vágta lécekre hidat eszkábálni, eltávolítani a drótakadályokat, megmászni az erőd falait.

Az ágyúk hallgatnak... Indulhatunk. A köd ugyanolyan sűrű maradt, de valahogy füstszínkére vált. Feljött a hold.

Az ellenség fényszórói idegesen pásztázzák hol a jeget, hol az égboltot. A menetoszlop azonban monoton, halk csoszogással folytatja az útját az éji ködbe burkolódzott lázadó erőd felé.

A harcosok könnyen mennek, még szerelékstarisznya sincs rajtuk. Csak a fegyvert viszik, szegetnyi kényeret és egy doboz komiszhúskonzervet.

Elöl csend van...

LENIN „Meg kell értenünk a kisparaszti ösztönösség proletariátus elleni lázadásának azokat a formáit, amelyek megnyilvánultak, és a jelenlegi válság során kiélesedtek. Igyekeznünk kell e tekintetben mindent megtenni, ami módunkban van. Persze tudjuk, hogy a mi helyzetünkben ez igen nehéz. A parasztnak egy kicsit koplalnia kell, hogy a gyárakat és a városokat megmentsük a teljes éhínségtől. Az egész állam szempontjából nézve ez teljesen érthető, de arra nem számíthatunk, hogy a szétszórtan élő, elszegényedett parasztagzda ezt megérti. S tudjuk, hogy kényszer nélkül itt nem boldogulunk — kényszer nélkül, melyre az elszegényedett parasztság igen hevesen reagál. Tehát amíg a parasztságot át nem formáltuk, biztosítani kell számára a gazdálkodás szabadságának lehetőségét. En ezt a kérdést tartom jelenleg a legfontosabb gazdasági és politikai kérdésnek a Szovjethatalom számára.“

DRABKINA „Hirtelen éles dörrenés vetette szét a csendet. Elsőnek élesen csattanó két puska lövés hallatszott. És mintha ez a két puska lövés lett volna az előre megbeszélte jel, valamennyi ütegünk és a jégen előrevontatott ágyúnk, s ugyanígy az ellenség minden ütege egyszerre tüzelni kezdett. A pillanat tört részéig a ködből előbukkant Kronstadt, a villódzó torkolattüzek fénykoszorújától övezve.

Legkevesebb dolgot nekünk, szanitécnek, a nehéztüzérségi lövedékek adtak. A nagy kaliberű »csomagok« ahogy a jégre csapódtak, felrobbantak, és azonnalmód óriási jégtömeeggel együtt víz alá

süllyedtek, magukkal sodorva embert, lovat, szánt, mindent.

Egészen másfélék voltak a repeszgránátok. Fűlsiketítő vijjogással repülnek, nem a föld felszínén vagy a jégen robbannak, hanem még a levegőben, és minden irányba rengeteg repeszt fröcskölnek szét. Ahol repeszgránátok robbannak, a jég csaknem sértetlen marad, viszont köröskörül sebesültek, halottak hevernek. Minél közelebb jutottunk Kronstadthoz, annál több a jégen a halott és a sebesült. A falaktól vagy kétszáz méternyire a géppuskasorozatokkal lekaszált halottak egyenletes sorokban feküdtek, lépcsőzetesen, szabályos távolságra.

Ezek a kronstadti gépfegyverek már elhallgattak. Csapataink északról betörték a Petersburgi kapun, s most már utcai harcok dúlnak. A mesterséges füstködbe burkolódzott Petropavlovszk és Szevasztopol folytatta a tüzelést.“

LENIN „Tudjuk, hogy a kapitalista termelés, a világ minden előrehaladott országának közreműködésével, évtizedeken át épült. Talán bizony gyermekké lettünk, és azt hisszük, hogy a legnagyobb szükség, a legnagyobb nyomor idején, olyan országban, ahol a munkások kisebbségben vannak, olyan országban, ahol egy elgyötört, sok sebből vérző proletár élcspatát és zömében paraszt lakosság van, olyan gyorsan befejezhetjük ezt a folyamatot? Még a legfontosabb fundamentumot sem raktuk le. Tudjuk, hogy a fő akadály — a szegénység. Arra van szükség, hogy a helyzet valamicskével könnyebb legyen. Az éhínség után legalább egy-két esztendőre pihenésre van szükségünk. Történelmi szempontból ez igen kis idő, a mi viszonyaink között viszont nagy idő.“

DRABKINA „A lázadók valamennyi tartalékukat mozgósították, ellentámadásba mentek át, és kissé visszaszorították csapatainkat. A kórház zsúfolva volt sebesültekkel. A harci zaj hol közeledett, hol távolodott. Egész idő alatt újabb és újabb sebesültek érkeztek. Tőlük tudtuk meg a legfrissebb híreket. Oranienbaumból a jégen vágtázott át segítségünkre egy lovasezred... Megérkezett a petrográdi munkásosztága is... Már a Homok utcában zajlik a harc... A mieink elfoglalták a Homok utcát... A mieink kiverték a lázadókat a Gépészeti Iskolából... Már a csatorna mentén dúlnak a harcok... Hogy tulajdonképpen mi is történt ezekben az órákban, csak reggel tudtuk meg. Az Északi Hadseregcsoport, miközben folytatta az öböl kis szigeterődjeinek ostromát,

északkelet felől betört Kronstadtba, és éjfél tájban elfoglalta a vár erős törzskarának épületeit is. A lázadás utolsó támasza a két sorhajó volt, de amint magukra maradtak, már nem sokáig bírták. Elsőnek a *Szevasztopol* adta föl a harcot. Hajnali öt órakor a *Petropavlovszk* is kitűzte a fehér zászlót. Kronstadt elesett.

NARRÁTOR Az Oroszországi Kommunista Párt X. Kongresszusának határozata: „A hétéves háborúval és pusztulással járó nyomorúság és nélkülözés okozta kimerültség s az Oroszország munkásosztálya által az utolsó negyedfél esztendőben kifejtett szinte emberfeletti erőfeszítések következtében beállott fáradtság most olyan fokra hágott, ami a szovjetnatalom rendkívüli intézkedéseit teszi szükségessé. Ezért az Oroszországi Kommunista Párt X. Kongresszusa az egész párttól, minden párt- és szovjet-szervtől azt követeli, hogy haladéktalanul dolgozzanak ki olyan intézkedéseket, amelyek a munkások és az inséges parasztok helyzetének javítását és nyomorúságuk mindenképpen való könnyítését célozzák.“

Az Össz-szövetségi Központi Végrehajtóbizottság Elnökségének a Munkás-Paraszt Hatalom megalakulásának negyedik évfordulója alkalmából, félesztendővel a kronstadti felkelés leverése után hozott határozata:

„A kronstadti lázadásban résztvevő s azóta a különböző országokban szétszóródott munkásoknak és parasztoknak, akik álnok hazugságok, a saját tájékozatlanságuk és az öntudat hiánya miatt jutottak el a zendülésig, s akiket most olcsó munkaerőként éppen az a burzsoázia zsákmányol ki, amely annak idején szembefordította őket a dolgozó nép hatalmával, teljes amnesztia adatik.“

(A színpad elsötétül. Egy színész bemondja a következő fejezet címét.)

KÉT EMBER

(A színpad kivilágosodik. Lenin és Gorkij felnagyított fényképe. Mindkét szerepet több szereplőre bontanám.)

NARRÁTOR „1930. május 25-e. Kedves Alekszej Makszimovics, amikor Ön megérkezett, rettenetesen szerettem volna beszélni Önnel Iljicsről, egyszerűen, asszony módra kisírni magamat a jelenlétében, olyan ember jelenlétében, akivel Iljics többet beszélt önmagáról, mint bárki mással. Nagyon, nagyon melegen

üdvözlöm, sok erőt, és egészséget kívánok. *Nagyvezsda Krupszkaja.*“

GORKIJ „1905-ben találkoztam először Leninnel, a párt londoni kongresszusán. Addig nem is olvastam tőle annyit, amennyit kellett volna. De az, amit elolvashattam, különösen pedig az őt személyesen ismerő elvtársak lelkes elbeszélései, nagy erővel vonzottak feléje. Amikor megismerkedtünk, keményen kezet szorított velem, éles tekintetével végigtapogatott, és a régi ismerős hangján, tréfálkozva szólalt meg: — Jó, hogy eljött! Hiszen szereti a verekedést? Itt nagy verekedés lesz.

Nem ilyennek képzeltem. Valami, amit vártam, hiányzott belőle. Raccsolt, és csípőjére vagy inkább a hóna alá tett kézzel állt. És általában, egészében — valahogy túl egyszerű volt, semmi vezérit nem éreztem benne.

Plehanov, amikor »eléje vezettek«, mellén keresztbe font karral állt, szigorúan, kissé unottan nézett rám, ahogyan a munkájába belefáradt tanító néz egy újabb tanítványára. Egy elcsépelet frázist mondott: — Tehetségének hódolója vagyok.

Ez viszont, ez a kopaszodó, raccsoló, zömök, kemény ember, egyik kezével szókratészi homlokát dörzsölve, a másikkal az én koromat rángatva, csodálatosan élénk szemét nyájasan csillogtatva, nyomban *Az anya* című könyvem hibáiról kezdett beszélni. Elmondtam, hogy sietve írtam ezt a könyvet —, de még nem volt időm megmagyarázni, hogy miért siettem, amikor Lenin, helyeslően bólintva, maga adta meg a magyarázatot: nagyon jó, hogy siettem, erre a könyvre szükség van. — Nagyon időszzerű könyv — ez volt az egyetlen, de nekem nagyon értékes bókja.“

LENIN „1908. február 13. Kedves Lunacsarszkij elvtárs! Tervét, hogy a *Proletarij*nak legyen szépirodalmi rovata, és azt bízzuk Gorkijra, kitűnőnek találom, rendkívül örülök neki. En is épp erről ábrándoztam. De féltem, szörnyen féltem attól, hogy ezt egyesenes javasoljam is, mert *nem ismerem* Alekszej Makszimovics munkájának jellegét (és nem ismerem hajlamait). Ha valaki komoly, nagy munkával van elfoglalva, ha ennek a munkának árt az, hogy holmi apróságok, újságírás, publicisztika miatt időnként félbe kell szakítani, akkor ostobaság és bűn volna zavarni, és elvonni a munkájától! Ezt nagyon jól tudom és átérzem. Ön ott a helyszínen jobban láthatja ezt. *Ha úgy gondolja, hogy nem fog ártani* Alekszej Makszimovics munkájának a rendszeres pártmunka (már-

pedig a pártmunka rengeteget nyerne ezzel!), igyekezzem nyélbeütni ezt a dolgot. Szívélyesen üdvözlöm. *Lenin.*“

LENIN „Krakkó, 1912. október 17. Kedves Alekszej Makszimovics! A napokban a *Pravda* pétervári szerkesztőségétől levelet kaptam, melyben arra kérnek, írjam meg Önnek, hogy nagyon örülnének, ha Ön állandó munkatársa lenne a lapnak. »Soranként 25 kopejkát akarunk felajánlani Gorkijnak, de félünk, hogy megsértődik« — ezt írják nekem. Biztos vagyok benne, hogy a *Pravda* aggályai teljesen alaptalanok. Vagy közvetlenül a szerkesztőségnek írjon egy pár szót, vagy nekem.“

LENIN „A *Pravda* szerkesztőségének. Kérésére írtam Gorkijnak, és ma kaptam tőle választ. Ezt írja: »Küldje el a mellékelt sorokat a *Pravdának*. Honorariumról szó sem lehet — ez gyerekiség. Fogok írni a lapba, hamarosan küldök kéziratokat. Mostanáig csupán azért nem küldhettem, mert pokolian el vagyok foglalva, napi 12 órát dolgozom, beszakad a hátam.« Amint látja, Gorkij nagyon baráti hangon ír. Remélem, Ön ugyanígy fog neki válaszolni, és *gondosan* ügyel majd arra, hogy *pontosan* küldjék neki a *Pravdát*.“

GORKIJ „Lenin eljött hozzám Londonban a szállodába, hát látom: gondterhelten tapogattja végig az ágyat.

— Mit csinál?

— Nézem, nem nyirkos-e a lepedő.

Nem értettem meg mindjárt, miért kell neki tudnia, hogy milyenek Londonban a lepedők. Ekkor észrevéve értetlenségemet, megmagyarázta: — Vigyáznia kell az egészségére.“

LENIN „Kedves Alekszej Makszimovics! Szörnyen aggaszt, amit a betegségről ír. Ön Capri után, télen — haza akar utazni Oroszországba??? Rettenetesen félek, hogy megárt az egészségének, és aláassa munkaképességét. Feltétlenül keressen fel egy elsőrangú orvost Svájcban vagy Németországban — szánjon rá vagy 2 hónapot a *komoly* gyógykezelésre egy jó szanatóriumban. Mert az, hogy elfecéreljen egy olyan közkinccset, mint az egészsége, vagyis hogy betegeskedjék, és aláassa a munkaképességét — minden szempontból megengedhetetlen.“

LENIN „Kedves Alekszej Makszimovics! Mihail megérkezett Capriból; szavaiból látom, hogy Önnek most nagyon nehéz a helyzete. Úgy adódott, hogy Ön a munkásmozgalmat és a szociáldemokráciát egyszerre arról az oldaláról látta meg, olyan megnyilvánulásban, olyan formájában, amely Oroszország és Nyugat-Európa története során már nem-

egyszer kergette kétségbe a kishitű értelmiségieket. Meg vagyok győződve, hogy Önnel ez nem történik meg. Művészi tehetségével rengeteget használt az orosz — és nemcsak az orosz — munkásmozgalomnak, és még annyit fog használni, hogy semmiképp sem szabad átadnia magát annak a nyomasztó hangulatnak, amelyet a külföldön folyó harc epizódjai idéztek elő. Vannak olyan körülmények, amikor a munkásmozgalmat élete elkerülhetetlenül előidézzi a klikkek harcát, szakadásait, veszekedéseit és torzalkodásait — nem mintha a munkásmozgalmat alapjában gyenge vagy a szociáldemokrácia alapjában téves volna, hanem azért, mert a munkásosztálynak nagyban is különféle és különböző kaliberű elemekből kell kikovácsolnia a maga pártját.“

GORKIJ „Párizs után Capriban találkoztunk. Erről igen furcsa benyomásom maradt: mintha Lenin két ízben, két homlokegyenest különböző hangulatban járt volna Capriban.

Az egyik Lenin, már amikor elébe mentem a kikötőbe, nyomban határozottan kijelentette:

— Tudom, maga, Alekszej Makszimovics, mégiscsak azt reméli, hogy kibékíthet a machistákkal, pedig már megírtam a levelemben, hogy ez lehetetlen! Tehát ne is próbálkozzék.

A lakásomhoz vezető úton, és ott is magyarázni próbáltam neki, hogy nincs egészen igaza: nem volt és nincs is szándékomban összeegyeztetni a filozófiai elmentéket, amelyeket egyébként sem nagyon értek. Ráadásul fiatal korom óta meg vagyok fertőzve azzal, hogy nem hiszek semmiféle filozófiában. A filozófia olyan, mint a nő; lehet nagyon csúnya, sőt, torzszülött, de annyira ügyesen és meggyőzően öltözködik, hogy szépnek mondhatja az ember. Ez megnevettette Lenint.

Vlagyimir Iljicsét Capriban még szilárdabbnak, még hajthatatlanabbnak láttam, mint a londoni kongresszuson volt. Ridegen elutasította a filozófiai tárggyú beszélgetéseket. Bogdanov, ez a bámulatosan rokonszenves, szelíd és Leninbe szerelmes, de kissé öntelt ember, igen éles és súlyos szavakat volt kénytelen végighallgatni: — Schopenhauer mondja: »Aki világosan gondolkodik, az világosan fogalmaz«, s én azt hiszem, hogy ő ennél jobbat sosem mondott. Maga, Bogdanov elvtárs, zavarosan fogalmaz...

De volt Capriban egy másik Lenin is: egy jókedvű ember, aki élénk és fáradhatatlan érdeklődést tanúsít a világon minden iránt, és azért emberekhez lenyű-

gözön szelíd. Egyszer késő este, amikor a többiek sétálni mentek, beszélt nekem és Andrejevának — szomorúan, mélységes sajnálkozással beszélt: — Okos, tehetséges emberek, sokat tettek a pártért, tiszser annyit is tehetnének, és mégsem fognak velünk jönni! Nem jöhetnek. S tucattal, százával töri meg az ilyen embereket, torzítja el őket ez a bűnös rendszer.“

LENIN „1917. március 12. Éppen most olvastam a *Neue Zürcher Zeitung*-ban a Berlinből küldött alábbi távirati tudósítást: »Svájcból közlik, hogy Makszim Gorkij mind az Ideiglenes Kormányának, mind a Szovjet Végrehajtó Bizottságának elragadtató hangú üdvözlő levelet küldött.« Fájdalmas érzés fogja el az embert, amikor olvassa ezt a levelet. E sorok írójának a Capri szigetén történt találkozások alkalmat adtak arra, hogy figyelmeztethesse Gorkijt, és szemére vesse politikai hibáit. Gorkij ezeket a szemrehányásokat a maga utánoszthatatlan kedves mosolyával, és a következő őszinte kijelentéssel hárította el: »Tudom, hogy rossz marxista vagyok. No meg mi, művészek, egy kicsit valamenynyien beszámíthatatlan emberek vagyunk.« Ezzel nem könnyű vitába szállni.

Nem kétséges, hogy Gorkij — igen nagy művészi tehetség, aki sokat használt és használ a világ proletármozgalmának. De minek ártja magát Gorkij a politikába?“

GORKIJ (Cikke a *Novaja Zsizny* 1917. november 21-i számban) „Vak fanatikussok és lelkiismeretlen kalandorok kezük-lábukat törve rohannak a »szociális forradalom« felé —, de ez az út valójában az anarchia útja, a proletariátus és a forradalom romlása.

Lenint ebben a pillanatban támogatja a munkásság jelentős része, de remélem, hogy a munkásosztály józan esze kinyitja a munkások szemét, és ráébrednek, mennyire lehetetlen, hogy Lenin betartsa az ígéreteit.

A dolgozó népnek fel kell ismernie, hogy Lenin az ő vérével kísérletezik, hogy megpróbálja a proletariátus forradalmi hangulatát a végsőkig fokozni, hogy lássa, mi sül ki ebből. A jelen körülmények között természetesen nem hihet az orosz proletariátus győzelmében, de talán azt reméli, hogy valami csoda megmentheti a proletariátust. A dolgozóknak azonban tudniuk kell, hogy csodák nincsenek. Tudniuk kell, hogy Lenin nem mindenható varázsló, hanem számító család, aki a proletariátusnak sem

az életével, sem a becsületével nem törődik.“

GORKIJ „A bolsevikokkal együtt dolgoztam 1903-tól egészen 17-ig, októberig. Októberben elszakadtam tőlük. Okom volt kételkedni abban, hogy győzni fog a proletariátus. Láttam a káoszt és a vihart, minden összeomlott, minden szétesett, az ördög tudja, mi volt ez, és én is, sok bolsevik barátommal, attól tartottam, hogy ez a vihar elsöpri az egyetlen valóban forradalmi erőt, a proletariátust. Ez élesen szembeállított Vlagyimir Iljicscel. De amikor a Lenin elleni merénylet után teljesen világos lett, hogy Lenin nemcsak a bolsevikok vezére, nemcsak a proletariátus bizonyos részének a vezére, hanem valóban az egész néptömegé — akkor nem volt bennem többé kétség, hogy igen, győztünk. Ettől a pillanattól kezdve az a véleményem, hogy ez a helytelen tett volt, megváltozott. Ez a tett helyes volt. Vakmerő, esztelen tett volt ez, amelyet csak olyan éleslátó, olyan szilárd és a proletariátus erejét olyan mélyen érző ember vihetett véghez, amilyen Vlagyimir Iljics volt. És ezután magától értetődően elmentem hozzá és azt mondtam neki: — Hát igen, Vlagyimir Iljics, tévedtem. — Ennyi az egész.“

LENIN „1919. július 21. Kedves Alekszej Makszimovics! Minél figyelmesebben olvasom a levelét, minél többet gondolkodom következtetéseiről, annál inkább arra a meggyőződésre jutok, hogy teljesen beteg ez a levél, betegek az Ön következtetései és az Ön összes benyomásai.

Pétervár az utóbbi időben a legbetegb pontok egyike. Ez érthető is, hiszen Pétervár lakossága szenvedett a legtöbbit, elsősorban a pétervári munkások adták oda erők színe javát, a városban súlyos éhínség dúl, háborús veszély fenyeget. Nyilvánvaló, hogy az Ön idegei felmondták a szolgálatot. Nem csoda. És mégis makacsodik, amikor azt mondja az ember, hogy el kellene utaznia, mert igazán semmi értelme hagyni, hogy egészen tönkremenjenek az idegei. Olyan pozíciót választott, ahonnan *nem tudja* közvetlenül figyelni azt, ami új a munkásoknak és a parasztoknak, vagyis Oroszország lakossága 9/10 részének életében; ahol kénytelen beérni azzal, hogy csak foszlányait látja az egykori főváros életének, hisz a munkások színe-java a frontra és falura ment, és aránytalanul nagy számban maradtak ott az állástalan és munkanélküli értelmiségiek, akik éppen Önt »ostromolják«. Érthető, hogy betegge tette magát: mint írja, nemcsak nehezeére esik, hanem »nagyon utál« él-

ni!! Hát persze! Megfosztotta magát attól a lehetőségtől, hogy azt tegye, ami mint művészt kielégíthetné — egy politikus dolgozhat Péterváron, de Ön nem politikus. Ma — értelmetlenül betört ablakok, holnap — lövések és jajiáltások hangja a börtönből, azután a Pétervárott maradt, végtelenül fáradt emberek beszédeinek foszlányai, azután a főváros nélkül maradt fővárosi értelmiség, azután a megbántottak száz meg száz panasza — hogyan jutna hát ilyen körülmények között odáig az ember, hogy nagyon utálja az életet.

Őszintén elmondtam Önnek azokat a gondolatokat, amelyeket levele ébresztett bennem. Nem akarom ráerőszakolni Önre a tanácsaimat, de meg kell mondanom: radikálisan változtasson az életkörülményein, válasszon más környezetet, különben megtörténhet, hogy végleg megundorodik az élettől. Meleg kézszorítással: *Lenin.*“

GORKIJ „Az élet olyan ördögi ügyesség van berendezve, hogy aki nem tud gyűlölni, az képtelen őszintén szeretni. Már pusztán ez, az embert gyökeresen eltorzító lélekhasadási kényszer, hogy szeretni kizárólag csak gyűlölet által lehet, egymagában pusztulásra ftéli a mai életkörülményeket.

Oroszországban, abban az országban, ahol a »lélekmentés« általános módszere a feltétlen szenvedés, és egyetlen emberrel sem találkoztam, egyetlen olyat sem ismerek, aki annyira mély és annyira erős gyűlöletet, utálatot és megvetést érzett volna az emberek szerencsétlensége, bánata, szenvedése iránt, mint Lenin. Az én szememben Leninnek épp az az érzése jelenti kivételes nagyságát, hogy engesztelhetetlenül, olthatatlanul gyűlölte az emberek bajait, lángolóan hitte, hogy a balszerencse nem a lét kiküszöbölhetetlen alapja, hanem olyan nyavalya, amelyet az emberek kötelesek és képesek eltávolítani magukból.“

LENIN „1919. július 5. Kedves Alekszej Makszimovics! Ejnye-ejnye, úgy látszik, mégiscsak megrekedt Péterváron. Nem jó dolog egy helyben maradni. Hajlandó lenne utazni egyet? Megszervezzük.

LENIN „1919. július 8. A Nyizsnij-Novgorodi Gőzhajózási Társaságnak. Távíratozzanak, hol van a *Krasznaja Zvezda*, az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság hajója. Kérdezzék meg, nem várhatja-e be Kazanyban Gorkijt, és adhatnak-e egy fülkét neki. Nagyon kérem.“

LENIN „1919. július 9. Kamenyev elvtárs! 12-én vagy 13-án megérkezik

Gorkij. Intézkedhetne-e, hogy adjanak neki tűzifát?“

LENIN „1919. július 9. Krupszkájának. Kedves Nyágyuska! Gorkij holnap érkezik ide, és nagyon szeretném kiráncigálni Pétervárról, ahol rossz idegállapotba került és besavanyodott. Remélem, hogy te és a többi elvtárs szívesen lesznek majd együtt Gorkijjal. Nagyon kedves fickó; egy kicsit szeszélyeskedik, de hiszen ennek nincs jelentősége.“

LENIN „1919. július 18. Kedves Alekszej Makszimovics! Jöjjön ide pihenni — én gyakran kimegyek egy-két napra falura, ahol remekül el tudom helyezni Önt akár rövidebb, akár hosszabb időre. Komolyan kérem, jöjjön! Távíratozza meg, *mikor*; szerzünk Önnek külön vasúti fülkét, hogy kényelmesebben utazhasson. Igazán elkelne Önnek egy kis levegőváltás.“

GORKIJ „Lenin túl keveset törődött önmagával ahhoz, hogy magáról beszélt volna másokkal; lelkének titkos viharairól úgy tudott hallgatni, mint senki más. Egyszer azonban Gorkiban, valakinek a gyerekeit cirógatva így szólt:

— Lám, ezeknek már jobb életük lesz, mint nekünk; abból, amit mi átélünk, ők sokat nem fognak végigszenvedni. Az ő életük nem lesz ilyen kegyetlen.

És a távolba nézve, a dombokra, ahol szívósan tapadt meg a falu, elgondolkozva tette hozzá:

— És én mégsem irigylem őket. A mi nemzedékünknek sikerült teljesítenie egy lenyűgöző, történelmi jelentőségű feladatot. Életünk kegyetlenségét, melyre a körülmények kényszerítettek, meg fogják érteni és meg fogják bocsátani. Mindent meg fognak érteni, mindent!“

LENIN „1921. július 9. Alekszej Makszimovics! Átküldtem levelét Kamenyevnek. Annyira fáradt vagyok, hogy semmihez sincs erőm. Ön viszont vért köp és nem utazik!! Igazán mondom, ez lelkiismeretlenség és ésszerűtlen. Európában egy jó szanatóriumban kezelni is fogják, és háromszor annyit fog dolgozni. Bizony-bizony. Nálunk meg sem gyógykezelés, sem munka — csak *kapkodás*. HIÁBAVALO *kapkodás*. Utazzék el, gyógyuljon meg. Kérem, ne makacskodjék.“

GORKIJ „St. Blasien, 1921. december 25. Gyógykezeltetem magam. Naponta két órát fekszem a szabad levegőn, bármilyen időben. Itt a magamfaját nem kényeztetik: esik az eső — feküdj! Esik a hó — akkor is feküdj! És fekszünk is engedelmesen. Vagyunk itt 263-an, az egyik tudóbajosabb, mint a másik. Hiába

— az élet nagyon becses. A hely szép. Hegyek, erdő, sok a mókus és a rigó, meg a különböző kismadár. Jó lenne, ha ideutazna egy hónapra, kipihenni a régi gazdaságpolitika termelésének fáradsalmait. Tréfálok, tudom, hogy sehová sem utazik.

Jó egészséget, és kímélje magát. Ne felejtse el, hogy az orosz ember a legmeglepőbb tettekre képes — csinál valami dicsőságot, aztán maga is elcsodálkozik: hogyan is csöppentem ebbe bele? Minden jót. *Alekszej Peskov.*“

GORKIJ (levele Romain Rolland-nak)
„Lenin agyát felőrölte a boldogtalan élettel szembeni gyűlölet, a titkos, lelke mélyén rejtőző részvét az emberek iránt. Én tudom, hogy ő az embereket szerette, nem pedig az eszméket, tudja Ön azt,

hogyan gyúrta, alakította az eszméket, ha a nép érdeke azt megkövetelte! Én szerettem őt, és — szeretem. Haraggal szerettem. Élesen beszéltem vele, nem kíméltem őt. Vele úgy lehetett beszélni, mint senki mással. Lenin értette, hogy mi van a szavaink mögött, bármit is mondtunk. Én különösen gyengéden és mélységesen szerettem őt azért, mert gyűlölte a szenvedést, mert engesztelhetetlenül gyűlölt mindent, ami megnyomorítja az embert. Iljics távozása — Oroszország legnagyobb szerencsétlensége az utolsó száz évben.“

GORKIJ (távirata 1924. január 23-án Marienbadból Moszkvába) „A koszorúra, amit Lenin koporsójára teszték, ezt írták: »Búcsúzom tőled, barátom!«.

(A színpad elsötétedik. Aztán egyetlen éles reflektor világítja meg a Brecht-verset mondó színészt.)

*Mikor meghalt Lenin,
Egy katona, őre a holtinak — azt beszélük —
Társához így szólt: Hinni sem
Akartam. Bementem oda, ahol
Teste pihent s fölébe ordítottam: „Iljics,
Jönnék a kizsákmányolók!“ De meg se
moccant.
Csak most tudom, hogy igazán halott.*

*Ha egy jó ember menni készül
Miképp marasztalhatod?
Mondd meg neki, miért van szükség reá.
És itt maradj.*

Mi marasztalhatta volna Lenint?

Igy gondolta a katona:

*Ha meghallja, hogy jönnek
a kizsákmányolók,
Betegen is fölkel, bizonyosan.
Lehet, hogy mankón biceg majd,
Lehet, hogy ölben viteti magát,
De fölkel és elindul,
Hogy megvívjon a kizsákmányolókkal.*

*A gyöngye nem harcol. Aki erősebb,
Harcol talán egy óra hosszat.
A még erősebb hosszú évekig küzd.
De egész életén át küzd a legerősebb,
A legerősebb nélkülözhetetlen.*

*Ha az elnyomás fokozódik,
Sokan elvesztik bátorságukat,
De az ő bátorsága nő.*

*Szervezi harcát egy garasnyi
Bérért, egy korty teáért
És az államhatalomért.*

*Faggatja a magántulajdont:
Te honnan támadsz?
S faggatja az eszméket is:
Kinek hasznára vagytok?
Hol folytonos a hallgatás,
Ott ő szavát felemeli,
S hol elnyomás az úr és Végzetről
beszélnek,*

A gyereket ő nevének nevezi.

*Ha ő asztalhoz ül,
Az elégedetlenség ül az asztalhoz,
És megromlik az étel
És egyszerre szűk lesz a szoba.*

*Ahová őt űzik, oda vonul
A Lázadás, s ahonnan őt elűzik,
A Nyugtalanlás mégis ott marad.*

— — — — —
*Mikor elment Lenin,
Mintha lombjához szólt volna a fa:
Én elmegyek.*